

INVESTEREN IN KINDEREN: DE VICIEUZE CIRKEL VAN ACHTERSTAND DOORBREKEN

DE UITVOERING VAN DE EU-AANBEVELING INZAKE STRIJD TEGEN KINDERARMOEDE IN BELGIË

DOOR **WOUTER SCHEPERS** en **IDES NICAISE**
HIVA-KU Leuven

INLEIDING EN SAMENVATTING

Dit artikel is de Nederlandse versie van een rapport aan de Europese Commissie, in het kader van het EU-netwerk van onafhankelijke experts inzake sociale inclusie¹. Het rapport is een echo op de EU-aanbeveling van 20 februari 2013 onder de titel 'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken' – een aanbeveling die er overigens mee onder impuls van het Belgische Voorzitterschap in 2010 is gekomen.

De strijd tegen kinderarmoede is de laatste jaren alsmear meer een aandachtspunt geworden in het Belgische beleid. In de voorgaande Nationale Hervormingsprogramma's werd stevast een aparte sectie gewijd aan het thema. Behalve aan de initiatieven van de federale beleidsmakers werd er ook ruim aandacht besteed aan de ontwikkelingen en geplande acties van de gefedereerde entiteiten. Het belang van het thema kinderarmoede wordt extra onderstreept door de publicatie van het eerste nationale kinderarmoedebestrijdingsplan op 10 juni 2013. Voor de eerste keer werd er in België, over de grenzen van Gemeenschappen en Gewesten heen, een plan opgesteld om specifiek de armoede bij kinderen aan te pakken en om het welzijn van kinderen te promoten.

In het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan wordt duidelijk uitgegaan van de idee dat kinderarmoede in haar multidimensionaliteit enkel bestreden kan worden wanneer er een multilevel governance uitgebouwd wordt. Dit heeft geresulteerd in een sterke synergie tussen de verschillende relevante beleidsniveaus en -domeinen.

(1) Rapport afgerond in september 2013. Om redenen van consistentie tussen de Nederlandstalige tekst en de oorspronkelijke Engelstalige versie zijn nadien geen wijzigingen meer aangebracht.

Dit blijkt verder ook uit de vierde strategische doelstelling van het plan waarbij gesteld wordt dat het nodig is om horizontale en verticale partnerschappen af te sluiten om de strijd tegen kinderarmoede aan te gaan. De overige strategische doelstellingen zijn opgebouwd rond de drie beleidsdomeinen die fundamenteel zijn om kinderarmoede te bestrijden naar analogie met de Europese aanbeveling 'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van ongelijkheid doorbreken': (1) toegang tot toereikende middelen, (2) toegang tot kwaliteitsvolle diensten en (3) kansen en participatie van kinderen.

De grote inbreng van de gefedereerde entiteiten in het plan is logisch aangezien de implementatie van de zesde staatsvorming meer instrumenten ter beschikking van de Gewesten en Gemeenschappen zal stellen. Zo wordt verwacht dat de overheveling van grote delen van het arbeidsmarktbeleid, gezondheidszorg, huisvesting en kinderbijslag een aanleiding zal zijn voor de gefedereerde entiteiten om een beleid op maat te creëren. Tot dusver zijn de Gewesten en Gemeenschappen echter amper gestart met concrete plannen over hoe ze dit zullen aanpakken. Vooral de transfer van de kinderbijslag is in dit opzicht interessant gezien het huidige Belgische systeem van kinderbijslag niet erg efficiënt is in het bestrijden van kinderarmoede. Bij een aanpassing van het systeem is het belangrijk om uit te gaan van het principe van progressief universalisme. Dit impliceert dat er behalve de algemene maatregelen die ten goede komen aan alle kinderen, ook supplementaire initiatieven worden genomen teneinde bepaalde (kwetsbare) deelvrouwen extra te ondersteunen. Dit principe kan ook in verscheidene andere beleidsdomeinen worden toegepast.

Centraal in de beleidsinitiatieven over de verschillende beleidsdomeinen heen staat de gedachte dat toegang tot werk (voor de ouders) van uitzonderlijk belang is in de strijd tegen (kinder)armoede. Het hebben van werk is inderdaad zeer belangrijk, maar er moet over gewaakt worden dat de nadruk op werk niet ten koste gaat van de kinderen. In bepaalde gevallen kan dat namelijk problematisch zijn voor de hechting tussen ouders en kleine kinderen. In dat opzicht is een degelijk stelsel van ouderschapsverlof van onmiskenbaar belang. In tegenstelling tot Wallonië en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt daar in Vlaanderen niet genoeg geïnvesteerd. Desalniettemin besteedt het Vlaamse Gewest veruit het meeste aandacht aan het bestrijden van kinderarmoede in vergelijking met de andere twee Gewesten. Dit blijkt onder andere uit het bestaan van het Vlaams Actieprogramma Kinderarmoede en het Vlaams Actieplan Kinderrechten. Toch blijft die aandacht voor kinderarmoede in het bijzonder nog een relatief fenomeen in België. Dit blijkt ook uit de beperkte mobilisatie van financiële middelen van de EU voor projecten die specifiek gericht zijn op het terugdringen van het aandeel kinderen in armoede.

1. **BEOORDELING VAN DE ALGEMENE AANPAK EN GOVERNANCE**

Vandaag staat de strijd tegen kinderarmoede in de beleidsagenda van alle beleidsniveaus. Zo stelt het federale regeerakkoord dat de regering in overleg met de deelstaten een realistisch plan zal opzetten om de kinderarmoede uit te roeien. Voorts vormen kinderen die in armoede leven, een van de topprioriteiten in het armoedebeleid. Behalve de aandacht voor het thema op het federale niveau komt kinderarmoede uitvoerig aan bod in het beleid van de gefedereerde entiteiten. Zo heeft Vlaanderen zijn Vlaams actieprogramma kinderarmoede, stelden het Waals Gewest en de Federatie Wallonië-Brussel een kinderrechtenplan op en focust het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) op de toekomstige ouders. Ook in de Duitstalige Gemeenschap is armoede bij kinderen een transversaal aandachtspunt.

Het bestaan van dergelijke plannen is weliswaar op zich niet voldoende wil men kinderarmoede op een efficiënte en effectieve wijze terugdringen. Zo kan kinderarmoede in haar multidimensionaliteit enkel bestreden worden wanneer er een multilevel governance uitgebouwd wordt. Belangrijk in dit opzicht is het recent verschenen nationale kinderarmoedebestrijdingsplan. Dit plan is opgesteld door de werkgroep armoede, die de vertegenwoordigers van de acht federale, gewest- en gemeenschapsministers bevoegd voor armoedebestrijding en sociaal beleid en het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting verenigt (Interministeriële Conferentie Integratie in de Samenleving, 2013).

Positief is dat de nood aan een sterke synergie tussen de verschillende relevante beleidsniveaus en -domeinen expliciet vermeld wordt in het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan. De vierde strategische doelstelling in het plan omvat namelijk het afsluiten van horizontale en verticale partnerschappen tussen verschillende beleidsdomeinen en verschillende bestuursniveaus. Daarom geeft het plan ook een uitgebreid overzicht van de initiatieven genomen op de verschillende niveaus. Daarenboven beperkt het document zich niet louter tot de federale en gefedereerde entiteiten. Zo wordt het belang van een geïntegreerd dienstenaanbod door een gedegen coördinatie tussen de verschillende dienstverleners erkend. Daarom richt het plan zich op organisaties op de lagere beleidsniveaus. Concreet worden de OCMW's aangemoedigd om lokaal een overlegstructuur op te starten waar OCMW's, scholen, kinderdagverblijven en armoedeverenigingen elkaar ontmoeten over kinderen in armoede om te onderzoeken welke oplossingen op maat geboden kunnen worden.

Met de implementatie van de zesde staats hervorming wordt de coördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus nog belangrijker. Zo wordt verwacht dat de overheveling van grote delen van het arbeidsmarktbeleid, gezondheidszorg, huisvesting en kinderbijslag een cruciaal instrument zal zijn voor de gefedereerde entiteiten om een beleid op maat te creëren. Tot dusver zijn de Gewesten en Gemeenschappen echter amper gestart met de geplande overheveling te vertalen in een (nieuw) eigen beleid.

Met betrekking tot de aandacht voor de kinderrechten vermeldt het nationale plan dat er naar de standpunten van de kinderen moet geluisterd worden. In dit perspectief wil het plan niet louter kinderarmoede bestrijden, maar tegelijkertijd kinderarmoede preventief aanpakken en het welzijn van kinderen bevorderen. Hierbij erkent deze kinderrechtenbenadering de primaire verantwoordelijkheid van de ouders voor de opvoeding van hun kinderen. Daarom moet ook de nodige ondersteuning geboden worden zodat zij deze verantwoordelijkheid zouden kunnen dragen. Daarom ondersteunt het plan het gezinsleven vanuit een participatieve benadering.

De gefedereerde entiteiten hechten in hun plannen ook belang aan de rechten van het kind. Zo wordt in Wallonië de opleiding van het gemeentepersoneel dat rechtstreeks in contact komt met kinderen uitgebreid met een luik "kinderrechten". De Federatie Brussel-Wallonië zal de rechten van het kind integreren in de permanente vorming van de actoren van het kindwelzijn en ervoor zorgen dat de overheidsdiensten meer rekening houden met de rechten van het kind. Verder zal er een interkabinettenwerkgroep belast worden met het analyseren van de conclusies van de studies rond kinderarmoede in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Europese Unie. In het Vlaams Actieplan Kinderrechten (VAK), dat op 15 juli 2011 werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering, waarborgt de Vlaamse Regering dat ze haar verbintenissen op het vlak van kinderrechten nakomt. Met het VAK doelt de Vlaamse Overheid op een versterking van de gecoördineerde aanpak van kinderrechten met een prioritaire aandacht voor (kinder)armoedebestrijding (Vlaamse Regering, 2011).

Hoewel het positief is dat de verschillende beleidsniveaus de kinderrechten expliciet vermelden, wordt er voornamelijk naar verwezen als een doel an sich. Bij het nemen van maatregelen met een directe of indirecte invloed op kinderen wordt er echter niet altijd expliciet nagegaan in welke mate dergelijke acties in overeenstemming zijn met de kinderrechten.

Wat betreft het evenwicht tussen universele en doelgerichte initiatieven in de strijd tegen kinderarmoede, kan gesteld worden dat de Belgische beleidsmakers uitgaan van het principe van progressief universalisme. Dit impliceert dat er behalve algemene maatregelen die ten goede komen aan alle kinderen ook supplementaire initiatieven worden genomen teneinde bepaalde (kwetsbare) deelgroepen extra te ondersteunen. Dit wordt ook meteen duidelijk in het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan. Zo wordt er gesteld dat het plan de kinderen tussen 0 en 18 jaar als doelgroep heeft. Verder wordt er echter ook specifieke aandacht besteed aan kinderen die in extreme armoede leven, de vroege kinderjaren (van 0 tot 3 jaar) en adolescenten. In het thematische armoederapport 'Jongeren in transitie. Volwassenen in wording' besteedde het BHG specifiek aandacht aan de jongvolwassenen. Aangezien de jongvolwassenen van vandaag de ouders van morgen zijn, is het belangrijk

om voldoende in hen te investeren opdat ze hun ouderrol goed kunnen vervullen. Een essentieel element in de strijd tegen kinderarmoede is namelijk te verzekeren dat de ouders van jonge kinderen niet in armoede leven (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2012). In het socialecohesieplan van de Waalse overheid werd dan weer bijzondere aandacht besteed aan woonwagengebouwen (Direction interdépartementale de la Cohésion sociale, 2006).

Met de overheveling van verschillende bevoegdheden in het kader van de zesde staats hervorming dient de opportuniteit zich om het principe van progressief universalisme toe te passen op de kinderbijslag en de schooltoelage door een basisbedrag te voorzien voor iedereen, met een supplement voor de lage-inkomensgroepen. Deze initiatieven komen later in het rapport nog uitvoerig aan bod.

Ondanks de bovenvermelde aandacht voor een aantal kwetsbare subgroepen wordt er in België nog steeds te weinig aandacht besteed aan gezinnen met een laag inkomen en migrantengezinnen. In het bijzonder valt op dat het gebruik van opvangvoorzieningen lager ligt bij deze subgroepen. De uitdaging voor de overheid bestaat er dan ook in om de toegang tot kinderopvang voor de betrokken gezinnen te verbeteren. Tot dusver zijn er zowel op het federale als op het regionale niveau geen concrete maatregelen genomen om het specifieke probleem van kinderarmoede bij migrantengezinnen aan te pakken.

In de strijd tegen armoede en kinderarmoede in het bijzonder zijn de stakeholders steeds betrokken geweest bij het opstellen van de verschillende plannen. Dit was ook het geval voor het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan waarbij de bevoegde beleidsverantwoordelijken de dialoog met de betrokken actoren aangingen. Vertegenwoordigers van UNICEF, de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind, het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding, de Gezinsbond, de Ligue des Familles, Kind & Gezin, Office de la Naissance en de l'Enfance, de koepels van de OCMW's, de voorzitter van het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU2020 en de voorzitter van de Sociale OMC werkgroep indicatoren – Europa 2020 werden uitgenodigd voor een bijeenkomst van de werkgroep over het plan. Een ruimere stakeholderconsultatie vond plaats tijdens de Open Platformdag van 28 maart 2013, georganiseerd door het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU2020. Positief is dat in het plan de kinderen en jongeren rechtstreeks aangesproken worden om in dialoog te gaan met de beleidsmakers. Zo wordt er namelijk opgeroepen om mogelijke voorstellen of opmerkingen door te mailen. De vraag is echter in welke mate deze boodschap de doelgroep bereikt.

In Vlaanderen zal de samenwerking tussen Kind & Gezin en het Departement Onderwijs en Vorming verder geformaliseerd worden in een structurele ambtelijke samenwerking. Verder zal de projectoproep 'preventieve gezinsondersteuning met

bruggen onderwijs/werk' verder gecontinueerd worden. Die projecten doelen op het kansrijker maken van kansarme kinderen, ouderbetrokkenheid bij het schoolgebeuren, opvoedingsondersteuning in de leeftijdsfase 0-3 jaar en op een ondersteuning van de ouders bij de eerste stappen in een traject naar activering. Voor 2013 werd hiervoor 900.000 EUR vrijgemaakt en voor 2014 worden mogelijkheden tot structurele verankering onderzocht in het kader van de nieuwe regelgeving omtrent de preventieve gezinsondersteuning. Daarenboven is er in het kader van het Vlaams Actieprogramma Kinderarmoede op 24 maart 2011 een rondetafelconferentie georganiseerd, waarbij in dialoog werd gegaan met mensen in armoede zelf, met het brede middenveld en met beleidsmakers op Vlaams en lokaal niveau. De Duitstalige Gemeenschap werkt momenteel aan de uitvoering van een geïntegreerd gezinsbeleid. Daarbij worden regelmatige enquêtes afgenomen bij de ouders om hun werkelijke noden op het vlak van begeleiding te bepalen. In het BHG spelen het Brussels Platform Armoede en het Brussels Forum voor de Strijd tegen Armoede een belangrijke rol inzake de vertegenwoordiging van de armen. In Wallonië is het Réseau Wallon de Lutte contre la Pauvreté het voornaamste aanspreekpunt.

Aldus kan geconcludeerd worden dat zowel op federaal als op regionaal niveau verscheidene kanalen bestaan om belangengroepen aan het woord te laten. Dit garandeert echter nog niet dat de actoren altijd voldoende gehoord worden. Dit bleek ook het geval te zijn bij het opstellen van het Nationaal Hervormingsprogramma.

De evaluatie van de impact van de crisismaatregelen wordt voornamelijk gedaan door instellingen die het opnemen voor de armen. Zo formuleerde het Belgisch Netwerk voor Armoedebestrijding aanbevelingen voor het Nationaal Hervormingsprogramma en de bijsturing van beleid – weliswaar over de impact van het anticrisisbeleid op armoede in het algemeen. Verder zijn volgens de OESO aanhoudende investeringen in het onderwijs absoluut noodzakelijk teneinde de negatieve gevolgen van de crisis te bestrijden. Zo is de werkloosheid in België gemiddeld minder toegenomen dan in andere Europese landen in de periode 2008-2011. Het onderwijs speelt hierin een belangrijke rol doordat bij de hooggeschoolden de stijging van de werkloosheid minder groot is dan bij wie niet verder gestudeerd heeft (OECD, 2013). Bij de hooggeschoolden beliep de toename van de werkloosheid in België 0,2 procentpunten, terwijl dat in heel de OESO 1,5 en in de EU 2 procentpunten was. Bij de niet-hooggeschoolden is de werkloosheid met 1,2 procentpunten toegenomen in België. Ook dat is weliswaar minder dan de 3,8 van de OESO en de 5,1 procentpunten van de EU. Wat de impact van de crisis op kinderen (in armoede) betreft, zijn er geen specifieke rapporten.

2. TOEGANG TOT ADEQUATE MIDDELEN

2.1. PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT

In meerdere studies werd reeds gewezen op de lage arbeidsmarktparticipatie van bepaalde subgroepen in België. Zo was het aandeel van gezinnen met een zeer lage werkintensiteit in 2010 in België 2,6 procentpunten hoger dan het gemiddelde in de gehele Europese Unie. In 2011 is dit verschil zelfs opgelopen tot 3,5 procentpunten (13,7% ten opzichte van 10,2%).

Met betrekking tot de werkloze huishoudens² had de Belgische overheid het doel vooropgesteld om het aandeel kinderen dat in een dergelijk huishouden leeft, te verminderen tot 7% tegen 2010. Onderstaande tabel toont echter aan dat de evolutie van de proportie werkloze huishoudens zowel in België als in de gehele EU over de periode 2008-2012 lichtjes is toegenomen. Ook hier ligt de proportie werkloze huishoudens in België hoger dan het gemiddelde van de EU.

TABEL 1: AANDEEL WERKLOZE HUISHOUDENS OVER DE PERIODE 2008-2012 (IN %)

	2008	2009	2010	2011	2012
België	12	12,8	12,5	12,9	12,7
EU (27)	9,2	10,1	10,4	10,5	10,8

Bron: EU-SILC, Eurostat.

Aangezien gezinnen waarin weinig gewerkt wordt, een grotere kans hebben om in armoede terecht te komen, is het verschaffen van werkgelegenheid voor deze kwetsbare gezinnen van onmiskenbaar belang in de strijd tegen kinderarmoede. Als gevolg hebben de beleidsmakers op de verschillende bestuursniveaus talrijke initiatieven genomen. Zo zijn de voorwaarden en uitkeringsniveaus voor ouderschapsverlof doorheen de jaren verbeterd (cfr. infra). De implementatie van de zesde staatshervorming kan ook hier een belangrijke rol spelen aangezien het merendeel van de bevoegdheden met betrekking tot activering overgeheveld wordt naar de Gewesten.

In Vlaanderen werd in het kader van het Werk- en Investeringsplan ingezet op specifieke trajecten voor personen in armoede. Zo heeft de Vlaamse Regering haar goedkeuring gegeven voor een uitrol voor een nieuw beleidskader waarin geïntegreerde werk-welzijnstrajecten vorm moeten krijgen. Hierbij wordt steeds uitgegaan van het principe dat het hebben van werk als belangrijkste hefboom tegen armoede fun-

(2) Werkloze huishoudens zijn huishoudens waarin geen enkel lid is tewerkgesteld, i.e. alle leden zijn ofwel werkloos, ofwel inactief.

geert. Een andere belangrijke subgroep waarop de Vlaamse Overheid focust is de jeugd. Aangezien zij de ouders van morgen zijn, is het van essentieel belang om hen voldoende te ondersteunen. Vooral de strijd tegen het vroegtijdig schoolverlaten is hierbij belangrijk. Ook in het BHG werd aan de hand van het thematische rapport over jongvolwassenen veel aandacht besteed aan de problematiek van deze groep op de arbeidsmarkt. Een belangrijk probleem in dit verband is dat gesubsidieerde organisaties vaak indirect verplicht worden om met die jongeren te werken die het meest kans op slagen hebben. Dit impliceert dat jongeren die verder staan van de arbeidsmarkt, vaak aan hun lot worden overgelaten. Een bijkomend probleem is dat de jongeren in kwestie vaak niet vertrouwd zijn met het aanbod van de diensten en dat ze de overheidsstructuren en hun specifieke rol niet voldoende kennen.

Het introduceren van een jeugdgarantieplan zou kunnen bijdragen aan het voorkomen dat jongeren door de mazen van het net vallen tijdens een transitie tussen school, werk en beroepsopleiding. Er zou een plaats voor elke jongere moeten zijn in elk van die domeinen en mogelijkheden voor flexibele trajecten tussen die verschillende domeinen. Belangrijke ingrediënten van een dergelijk plan zijn (a) een gegarandeerd aanbod, (b) voldoende keuzevrijheid tussen alternatieven, (c) begeleiding op maat, (d) voldoende sociale bescherming en (e) een link tussen de verschillende diensten. In dat opzicht zijn de plannen van de Brusselse Regering om vanaf september 2013 de invoering van een dergelijke jeugdgarantie in het vooruitzicht te stellen veelbelovend. Binnen dit kader werden reeds 1.650 stageplaatsen aan jonge Brusselaars ter beschikking gesteld. Om deze acties gericht op jongeren extra te ondersteunen zal binnen de tewerkstellingsdienst Actiris een jongerendienst opgericht worden (Fremault, 2013).

De Gewesten blijven daarenboven inzetten op de integratie van mensen met een handicap op de werkvloer. In het Waalse Gewest is de integratiepremie een belangrijke tool om de arbeidsmarktparticipatie van deze groep te bevorderen. Zo krijgt de werkgever een premie wanneer hij iemand met een handicap aanneemt onder bepaalde voorwaarden.

De Roma-gezinnen zijn een andere belangrijke aandachtsgroep gezien hun lage arbeidsmarktparticipatie. In het rapport 2012 inzake het profiel van België werd echter reeds gesteld dat het vaak moeilijk is om hen te bereiken via de reguliere kanalen. Behalve de taalkundige en culturele barrières is er het probleem van het wantrouwen jegens diensten en instellingen van de overheid. Zij zijn voornamelijk afhankelijk van sociale netwerken binnen hun gemeenschap voor het vinden van werk en komen als gevolg weinig in contact met de traditionele tewerkstellingsdiensten. Het feit dat een groot aandeel van de Roma in de informele sector werkt, zorgt voor extra moeilijkheden om ze te bereiken.

2.1.1. Werken moet 'lonen'

Om werken aantrekkelijk te houden, introduceerde de Belgische overheid, na de zogenaamde 'werkbonus', in het NHP van 2012 een bijkomende maatregel om de fiscale druk op de categorieën van lage inkomens en middeninkomens te verlichten door het belastingvrije inkomen met 200 EUR per jaar te verhogen.

Verder is de zogenaamde sociaalprofessionele integratievrijstelling (SPI) specifiek gericht op een vlottere overgang van het leefloon naar (deeltijds) werk. De SPI-vrijstelling kan beschouwd worden als deel uitmakend van het leefloon, waardoor het ook vrijgesteld is van belastingen. Hoewel de federale overheid van plan is de SPI-vrijstelling aan te passen, zijn er tot dusver nog geen concrete maatregelen genomen. De complexiteit, voorwaardelijkheid en beperkte impact in acht genomen hoeft het dus niet te verwonderen dat amper 1,5% van de mensen die een minimum inkomen ontvangen, van de maatregel gebruik maken.

Daarenboven is het voor jongeren in het bijzonder niet gemakkelijk om een vaste, kwaliteitsvolle job te vinden. Tewerkstelling zorgt er ook niet altijd voor dat ze uit de armoede geraken. Zo hebben zij doorgaans minder ervaring en bekleden ze dus minder vaak functies met verantwoordelijkheid. De wetgeving laat bovendien toe om (afgezien van de anciënniteit) de jongste werknemers minder te betalen. Het gewaarborgd minimuminkomen is immers identiek voor werknemers vanaf 21 jaar en ouder, maar degressief voor jongere werknemers naargelang van hun leeftijd (Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2012). Een andere maatregel die verband houdt met de tewerkstellingskansen van jongeren, is de verandering van de werkloosheidsuitkering voor schoolverlaters, de zogenaamde wachtuitkeringen. Met als doel 'de integratie in de arbeidsmarkt te stimuleren' werd de wachtperiode omgevormd in een 'inschakelingsperiode'. De wachttijd tussen het schoolverlaten en het recht op een werkloosheidsuitkering werd verlengd van negen tot twaalf maanden. Daarenboven werden de voorwaarden met betrekking tot aanhoudende inspanningen om werk te vinden, strikter (Peña-Casas en Nicaise, 2012).

De maatregelen die voorgesteld zijn om tewerkstelling aan te moedigen enerzijds, en de striktere voorwaarden voor sociale uitkeringen anderzijds tonen duidelijk aan dat de federale overheid focust op tewerkstelling en het vermijden van de werkloosheidsval. Dit heeft echter als neveneffect dat de inkomenspositie van diegenen die niet kunnen werken nog verder kan eroderen (Van Lanckee en Pintelon, 2012). Verder moet het 'aanmoedigend effect' van dergelijke maatregelen niet overschat worden. Belangrijk in dit verband is bv. de hoogte van de kosten voor kinderopvang. Als deze kosten hoog zijn, zullen de financiële voordelen van het hebben van werk voor kansarme gezinnen hoe dan ook beperkt blijven (cfr. infra).

2.1.2. De arbeidsparticipatie van alleenstaande ouders en tweede verdieners

De algemene maatregelen om het tewerkstellingsniveau te verhogen en jobcreatie te stimuleren worden verondersteld bij te dragen aan de tewerkstelling van alleenstaande ouders en tweede verdieners binnen een gezin. Het is echter niet zo dat een stijgende tewerkstelling automatisch resulteert in een daling van de werkloosheid van deze groepen. Opnieuw dient de kanttkening te worden gemaakt dat obstakels zoals lage jobkwaliteit en het gebrek aan betaalbare kinderopvang een belangrijke invloed kunnen hebben op de werkbereidheid. Op het belang van betaalbare kinderopvang komen we later nog terug. Specifiek voor alleenstaande ouders is het ook nodig dat de federale overheid de zogenaamde 'scheidingsval' tracht te verminderen. Dit betekent dat verhoogde uitkeringen voor alleenstaande ouders hen ontmoedigen om samen te gaan wonen met een (nieuwe) partner. Hetzelfde geldt voor 'solidaire wonen' (bv. met andere alleenstaande ouders). Aangezien alleenstaande ouders een grote risicogroep vormen in termen van kinderarmoede, moeten de kansen op een dergelijke scheidingsval zoveel mogelijk vermeden worden.

2.1.3. Toegang tot betaalbaar en kwaliteitsvol onderwijs en opvang in de vroege kinderjaren

Zoals eerder vermeld, is toegankelijke en kwaliteitsvolle kinderopvang een onmisbaar instrument om het tewerkstellingsniveau bij kwetsbare huishoudens op te krikken. Wat betreft de kinderopvang, kan gesteld worden dat de toegang ertoe aan het verbeteren is. Overheidsagentschappen zoals Kind & Gezin (K&G) in Vlaanderen en Office de la Naissance et de l'Enfance (ONE) in Wallonië hebben een sterke reputatie in het bereiken van de armste gezinnen. Desalniettemin is de toegang nog steeds eenvoudiger voor gezinnen uit de middenklasse en gezinnen waar de twee ouders werken.

In het Vlaams Actieprogramma Kinderrechten wordt verder melding gemaakt van een verdere investering in de lokale diensten buurtgerichte opvang. Het doel hiervan is om occasionele en flexibele opvang te voorzien. Deze maatregel is van groot belang voor gezinnen met jonge kinderen. Met dit initiatief bestaat namelijk de mogelijkheid om de kinderen naar de opvang te brengen wanneer de ouders naar een sollicitatiegesprek moeten of wanneer ze een opleiding volgen. Dergelijke buurtgerichte opvang kan voorts ook fungeren als een socialeontmoetingsplaats waar de betrokken ouders aangesproken kunnen worden en waar ze terecht kunnen met vragen.

2.1.4. Het bevorderen van een werkomgeving die de combinatie van werk en ouderschap stimuleert

In het nationaal kinderarmoedebestrijdingsplan wordt een plan voorgesteld om via sensibilisering ouderschapsverlof van mannelijke werknemers te bevorderen. Dit voorstel komt er nadat gebleken is dat de initiatieven die de regering de laatste jaren heeft genomen voor een beter evenwicht tussen gezins- en beroepsleven, voornamelijk aangewend werden door werkneemsters. De vaders zijn echter steeds meer

vragende partij om zich meer bezig te houden met de opvoeding van de kinderen en met de dagelijkse huistaken. Men kan echter de vraag stellen of de sensibilisering van het ouderschapsverlof voor mannen een grote impact zal hebben op de strijd tegen kinderarmoede.

Zoals eerder gesteld mag de nadruk op activering niet ten koste gaan van de (kleine) kinderen. Het voorzien van voldoende (betaald) ouderschapsverlof (of voor werklozen: vrijstelling van de sollicitatieverplichting) is belangrijk voor de hechting tussen de kinderen en de ouders. In dat verband is het voorstel om het aantal dagen ouderschapsverlof voor zowel de statutairen als de contractuelen in de federatie Wallonië-Brussel op te trekken van tien tot vijftien dagen, een stap in de goede richting.

Algemeen kan aanbevolen worden om het ouderschapsverlof (te verdelen tussen beide ouders) te verlengen. Het is echter zo dat niet alle ouders zich deze luxe kunnen permitteren. Toch is het belang van een goede hechting tussen kind en ouders niet te onderschatten en moet er alles aan gedaan worden om dit zo goed mogelijk te laten verlopen. In het geval van een verlenging van het ouderschapsverlof is het dan wel noodzakelijk dat de uitkeringen voldoende hoog zijn om de gezinnen uit armoede te houden. Opnieuw zou hier het principe van progressief universalisme toegepast kunnen worden (Eeman en Nicaise, 2012).

2.2. HET VOORZIEN VAN EEN ADEQUATE LEVENSTANDAARD

2.2.1. Adequate uitkeringen

Het systeem van kinderbijlagen kan een belangrijke rol spelen in de strijd tegen kinderarmoede. Gezien het belang van deze uitkering is het positief dat er in het federale kinderarmoedebestrijdingsplan voor geijverd wordt om het recht op kinderbijslag vast te leggen in de Grondwet (wat inmiddels is gebeurd). Verder zullen de nodige stappen ondernomen worden om het verschil in kinderbijslag tussen loontrekkenden en zelfstandigen weg te werken voorafgaand aan de overdracht naar de Gemeenschappen en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie op het grondgebied van het BHG. De harmonisering van de verschillende stelsels is gepland voor 1 juli 2014.

Het huidige Belgische systeem van kinderbijslag is echter niet efficiënt in het bestrijden van kinderarmoede. Uit onderzoek van Cantillon (2013) blijkt namelijk dat zowat alle West-Europese landen het beter doen. In het vergelijkende onderzoek werd nagegaan in welke mate kinderarmoede afnam in verhouding tot de geleverde inspanning (kinderbijslag als percentage bbp). De Scandinavische landen blijken het efficiëntst, terwijl landen als Italië en Spanje achteraan bengelen. België eindigt net boven hen. Volgens Cantillon vormt de geplande overheveling van de kinderbijslag in 2014 dan ook een kans om het systeem bij te sturen.

Daarenboven zet de federale regering het mes in de kinderbijslag van 100.000 studenten ouder dan 22. Voor alle oudste (of enige) kinderen geboren in 1991 of vroeger die nog studeren, zien de ouders vanaf 1 september de maandelijkse kinderbijslag van hun kind dalen van 123,99 naar 117,88 EUR per maand – een vermindering van 6,09 EUR. Op die manier hoopt de federale regering dit jaar nog 3 miljoen euro te besparen. Deze maatregel werd vermeld in het begrotingsakkoord, maar de regering heeft er nooit veel ruchtbaarheid aan gegeven. De besparing komt boven op de aangekondigde daling van de schoolpremie³ die eenmaal per jaar, in augustus, wordt gestort. Het schoolpremiebudget wordt in 2013 en 2014 telkens met 15% gereduceerd. Gezinnen die gerechtigd zijn op verhoogde kinderbijslag (vaak kansarme gezinnen), worden van deze ingreep gespaard.

Tot dusver wordt de kinderbijslag vooral beschouwd als een universele maatregel. Het gebruik ervan om bepaalde doelgroepen extra te ondersteunen, is eerder een uitzondering op de regel. Daarom kan het nuttig zijn om bij de hervorming het principe van progressief universalisme toe te passen, waarbij enerzijds elk kind een basisbedrag krijgt en anderzijds een extra toeslag voorzien wordt voor gezinnen in armoede en voor kinderen met een handicap of ontwikkelingsstoornis. Een soortgelijk voorstel werd recent gelanceerd door de Vlaamse Minister van Armoedebestrijding Ingrid Lieten (sp.a). Zij pleit namelijk voor een universeel basisbedrag, aangevuld met een toeslag al naargelang van de noden van het kind. Verder moet een automatische toekenning ervoor zorgen dat de bijslag zeker ook de sociaal zwakkeren bereikt. In Vlaanderen kan de Minister alvast rekenen op de steun van de meerderheidspartijen. Zo lieten de Vlaamse nationalistische (N-VA) al verstaan dat de kinderbijslag meer afhankelijk mag worden van het inkomen en reageerden de Christendemocraten (CD&V) positief op het voorstel van de sp.a-minister (Belga, 2013).

De kindpremie⁴, voorheen een prioriteit van N-VA, is herhaaldelijk uitgesteld. Gezien de volledige bevoegdheid over kinderbijslag op komst is, is het weinig zinvol om nog een nieuw instrument met bijkomende administratieve lasten uit te bouwen. Daarenboven blijkt uit onderzoek van het Centrum Sociaal Beleid (CSB) dat met het voorziene budget van 30 miljoen EUR de Vlaamse kindpremie slechts een zeer beperkte impact op armoede zou hebben.

Volgens Frank Vandenbroucke is er in Vlaanderen een zekere sensibilisering omtrent het thema kinderarmoede, maar van een coherente strategie is er volgens hem nog geen sprake. In tegenstelling tot Vlaanderen is er in de andere twee Gewesten weinig

(3) De aankoop van schoolbenodigdheden bij het begin van het nieuwe schooljaar betekent een extra belasting voor het gezinsbudget. Daarom krijgen ouders jaarlijks een bijslag bij het kindergeld van juli. Die bijslag noemt men schoolpremie.

(4) Een eenmalige premie van 150 tot 200 EUR per jaar bij de geboorte van een kind.

beweging op het thema. Met betrekking tot Wallonië is hij van mening dat er met het Marshall-plan wel veel aandacht is voor het economische beleid. Dit gaat voorlopig echter ten koste van de sociale thema's.

2.2.2. Het vermijden van stigmatisering en onderbenutting

Aangezien het bestaan van rechten op uitkeringen niet steeds leidt tot een effectieve toepassing ervan, is het noodzakelijk om verder te gaan dan een loutere bekendmaking.

In dat opzicht bevat het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan het doel om de voorwaarden voor het verkrijgen van leefloon voor -18-jarigen⁵ beter te communiceren. Verder zal de federale overheid aan de OCMW's vragen om deze maatregel bij hun cliënten beter en proactief bekend te maken. Deze proactieve werkwijze moet leiden tot een lagere non-take up.

Daarnaast zal de POD Maatschappelijke Integratie in de periode 2013 tot 2015 verschillende brochures verspreiden bij het grote publiek om hen te informeren over de rechten waarop ze een beroep kunnen doen. Dit is gebaseerd op de vaststelling dat er nog steeds een grote groep mensen is die (nog) niet de rechten uitputten waar ze in principe aanspraak op kunnen maken.

3. TOEGANG TOT BETAALBARE KWALITEITSVOLLE DIENSTEN

3.1. OPVOEDING EN OPVANG IN DE VROEGE KINDERJAREN

In België ligt het risico op armoede bij jonge kinderen (0 tot 5 jaar), in vergelijking met de rest van Europa, gevoelig hoger. De vroege kinderjaren (van 0 tot 3 jaar), de prenatale fase inclusief, zijn cruciaal om de intergenerationele cirkel van de armoede te doorbreken. Wanneer armoede diep en aanhoudend is tijdens de eerste levensjaren, is de negatieve impact op de toekomst ernstig (De Boyser et al., 2011). Volgens de Nobelprijswinnaar economie James Heckman, leveren gezinsondersteunende programma's voor ouders en kinderen die kampen met armoede en sociale uitsluiting in de vroege kinderjaren, de maatschappij een zeer hoge return on investment op.

In periodes waarin opvangplaatsen schaars zijn, zijn het precies de meest kwetsbare gezinnen die het moeilijkst toegang hebben tot crècheplaatsen. Bijgevolg is het aangewezen om het aantal opvangplaatsen waarvoor de ouders een forfaitaire sociale bijdrage betalen, uit te breiden. Zoals eerder reeds vermeld bestaat de uitdaging erin, de ouders die op zoek zijn naar werk of die een opleiding volgen, de mogelijkheid te geven toegang te krijgen tot opvangdiensten. Verder draagt het aanbod van nieuwe

(5) Dit recht geldt in uitzonderlijke gevallen, bv. voor tienermoeders.

opvangplaatsen ook bij aan het versterken van de gelijkheid van kansen op het vlak van toegang tot werkgelegenheid voor vrouwen. Ondanks het feit dat kinderopvang vaak een cruciale factor is inzake de toetreding van vrouwen tot de arbeidsmarkt, is de vraag naar opvang nog steeds groter dan het aanbod. Het tekort aan beschikbare plaatsen noopt vele vrouwen ertoe om ouderschapsverlof te nemen of om deeltijds te werken. Beide beslissingen hebben een negatieve impact op het verworven inkomen. In België wordt kinderopvang bovendien gekenmerkt door een ongelijke kwaliteit van de verstrekte diensten, verschillen in de opleiding en vergoeding van het personeel en verschillen in de verhouding tussen kinderen en personeel. Verder verschilt het type van opvang ook tussen de Gemeenschappen.

Het formele kinderopvangaanbod is onvoldoende om aan de vraag te voldoen, waardoor ongeveer één derde van de kinderen verzorgd wordt in de informele sector waar er geen kwaliteitsgaranties zijn. Verder zijn er enorme verschillen tussen de Vlaamse en de Franstalige Gemeenschap. Daarenboven bestaat er een sterk ongelijke spreiding van diensten binnen de Gemeenschappen zelf. Ondanks de politieke verbintenis om extra plaatsen te creëren, lijkt het tekort van een structurele aard (Schepers en Nicaise, 2012).

Ondanks de gebreken in de voorziening van opvang in de vroege kinderjaren besteden de gefedereerde entiteiten heel wat aandacht aan het thema. In het kader van het Vlaams Actieprogramma Kinderarmoede (Vlaamse Regering, 2011) werd o.a. een specifiek projectenfonds gelanceerd ter bestrijding van kindarmoede met een focus op kinderen van 0 tot 3 jaar. Hierbij wordt gefocust op de bestrijding van de negatieve impact van armoede op kinderen tussen 0 en 3 jaar, gegeven dat die periode cruciaal is om de intellectuele, emotionele en sociale vaardigheden van jonge kinderen te ontwikkelen en om de armoedespiraal te doorbreken. Behalve met de aandacht voor de kinderen an sich wordt ook rekening gehouden met de toestand van de ouders op de arbeidsmarkt. Verder zal de prenatale zorg worden uitgebouwd. Daarbij is het de bedoeling om de vroegtijdige inzet van gezinsondersteuners binnen de preventieve gezinsondersteuning van Kind en Gezin te versterken zodat al tijdens de zwangerschap de effecten van kansarmoede voor de toekomstige kinderen worden voorkomen. Bovendien wordt er ook ingezet op een betaalbaar, kwaliteitsvol, toegankelijk en toereikend aanbod van kinderopvang voor kwetsbare jonge kinderen en hun ouders. Voor de uitbreiding van de kinderopvang wordt in 2013 2,9 miljoen EUR extra voorzien en 2,1 miljoen EUR voor het optrekken van de subsidies aan opvangvoorzieningen ter compensatie van de inkomensgerelateerde vergoeding (IKG)⁶. Hierbij zal de focus voornamelijk liggen op het belang van taal en taalstimulering, de voorrangregels voor IKG en de sociale functie van kinderopvang.

(6) In de inkomensgerelateerde kinderopvang (IKG) betalen de ouders een financiële bijdrage volgens hun inkomen: de inkomensgerelateerde bijdrage. De opvangvoorziening krijgt hiervoor van Kind & Gezin een compenserende subsidie tot een gegarandeerde vaste dagprijs per opgevangen kind bereikt is.

De Federatie Wallonië-Brussel zal het aanbod van flexibele kinderopvang, crisisopvang en occasionele opvang uitbreiden. Verder zal erop toegezien worden dat alle actoren van de kinderopvang begeleid worden bij de implementering van de kwaliteitscode die garandeert dat het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK) wordt toegepast in de opvangvoorzieningen. Daarenboven zal de Federatie de prenatale raadplegingen van de ONE hervormen in het kader van een voortzetting van de opdracht voor (gratis) algemene preventieve opvolging door de ONE.

In het BHG worden de opvangtehuizen die behoeftige kinderen en hun ouders opvangen met een budget van 5,5 miljoen EUR verder ondersteund. De opdracht van de opvangtehuizen bestaat in opvang, onderdak en aangepaste psychosociale hulp aan de begunstigden teneinde hun zelfstandigheid, hun lichamelijke welzijn en hun herintegratie in de maatschappij te bevorderen. Verder heeft de regering van het BHG op 12 juli 2012 een nieuw financieringsmechanisme goedgekeurd voor het Crècheplan (2007) dat de creatie van nieuwe opvangplaatsen beoogt. In dit kader wijst het Gewest voortaan 6 miljoen EUR per jaar toe aan de Gemeenschapscommissies om in deze sector te investeren.

Doordat het probleem van (on)voldoende betaalbare kinderopvang al jaren aansleept, kan niet verwacht worden dat het tekort snel wordt weggewerkt. Toch zijn de concrete acties ondernomen door de drie Gewesten positief te noemen. Desalniettemin geven de verschillende initiatieven eerder de indruk dat het om een catalogoog van maatregelen gaat en missen ze een coherent strategisch kader.

Bovendien moet er meer aandacht besteed worden aan de perinatale periode en het belang van borstvoeding in het bijzonder. Onderzoek heeft namelijk aangetoond dat borstvoeding verscheidene positieve effecten heeft op de gezondheid van de baby en diens intellectuele en socio-emotionele ontwikkeling. Zo kan borstvoeding bijdragen aan het verminderen van de impact van sociale ongelijkheid. Tot op heden is de proportie moeders die hun baby's borstvoeding geven, veel lager bij de moeders uit een kwetsbaar gezin in vergelijking met moeders uit een gezin uit de middenklasse. Bewustmakingscampagnes (ook bij de vaders) kunnen dit probleem deels verhelpen (Eeman en Nicaise, 2012).

3.2. DE CAPACITEIT VAN HET ONDERWIJS VERHOGEN

In het licht van de mutaties op de arbeidsmarkt wordt het alsmaar belangrijker om de jongeren zo goed mogelijk voor te bereiden op de arbeidsmarkt. De mate waarin de basiskwalificaties van schoolverlaters overeenstemmen met de vaardigheden die vereist worden door de werkgevers, is van uitzonderlijk belang voor de inzetbaarheid en een goede match. Onderwijs en levenslang leren zijn onmisbaar in dit verband. Op korte termijn is het (omwille van een lichte demografische groei) nodig om

voldoende plaatsen in het leerplichtonderwijs te voorzien. In dat kader heeft de Regering van het BHG een projectoproep gedaan naar de verschillende inrichtende machten, voor een totaalbudget van 12,5 miljoen EUR, om bijkomende plaatsen te creëren in het basis- en middelbaar onderwijs. Dankzij dit plan zullen vóór 2015 meer dan 3.800 extra plaatsen worden gecreëerd. Men verwacht echter dat het tegen 2015 noodzakelijk zal zijn om 18.000 bijkomende plaatsen te creëren in het basisonderwijs (kleuter- en basisonderwijs) en 4.700 plaatsen in het secundair onderwijs. Het Brussels Gewest is zich bewust van de noodzaak om zoveel mogelijk scholen open te stellen op de kortst mogelijke termijn en heeft daarom zijn Scholenplan gelanceerd. In november 2011 werden 29 projecten geselecteerd, verdeeld over 12 Brusselse gemeenten. Dit initiatief van het Gewest zal het mogelijk maken 3.818 plaatsen te creëren. De overgrote meerderheid van die plaatsen werd gecreëerd in 2012 (2.849 in 2012 en 969 in 2013).

Behalve de kwantiteit is ook de kwaliteit van het gevoerde onderwijs van groot belang. Vlaanderen voorziet in dat verband in 2013 en 2014 een enveloppe voor de verhoogde omkadering van het kleuteronderwijs en bijbehorende overgangsmatregelen. Het gaat om een extra investering van 60,5 miljoen EUR in 2013 en 57,6 miljoen EUR in 2014. In 2012 werd daarenboven een nieuwe regeling uitgewerkt om het aantal kleuters per leerkracht te laten dalen. Aangezien de kans dat leerlingen in het 1ste leerjaar al vertraging oplopen, beduidend groter is bij de groep kinderen uit lagere sociale klassen, is een regelmatige aanwezigheid en vroege deelname aan het kleuteronderwijs absoluut noodzakelijk. Omdat grote kleuterklassen onvoldoende kwaliteitsonderwijs toelaten en de ouders afschrikken, zijn dergelijke initiatieven dan ook vereist.

Met betrekking tot de betaalbaarheid van het onderwijs voorziet de Vlaamse Gemeenschap tegen 2014 een automatische toekenning alsook een bijkomende verhoging van de schooltoelagen. Aangezien op de federale schoolpremie bespaard wordt (cfr. supra) en het om relatief kleine bedragen gaat, mag het belang hiervan echter niet overschat worden. Een ander nadeel van de schoolpremie is dat het om een universele uitkering gaat. Bijgevolg kan ze de armste gezinnen niet extra ondersteunen. Daarom kan een meer selectieve aanwending van deze middelen (na hun overheveling naar de Gemeenschappen) wellicht effectiever zijn in de strijd tegen kinderarmoede. Bovendien zal de betaalbaarheid van het onderwijs ook gegarandeerd worden door een betere communicatie over de bestaande en nieuwe maatregelen. Voor kansarme ouders kan het financiële aspect een drempel vormen om hun kind naar school te laten gaan. Door de maximumfactuur in het kleuter- en lager onderwijs en de schooltoelagen zijn de financiële lasten voor ouders reeds drastisch verminderd. Ouders zijn hier misschien niet altijd van op de hoogte. In het secundair en (vooral) hoger onderwijs blijven de financiële drempels substantieel.

Gegeven het hoge niveau van (horizontale en verticale) skills mismatch (Schepers en Nicaise, 2012) is het voor studenten noodzakelijk om adequatere informatie over hun toekomstige tewerkstellingskansen te krijgen tijdens hun schoolloopbaan. Zo moeten ze beter geïnformeerd worden over de impact van een diploma op carrièreperspectieven. Daarenboven is er nood aan een directere link tussen het onderwijssysteem enerzijds en de arbeidsmarkt anderzijds. Bedrijfsbezoeken en andere activiteiten waar de studenten kennis kunnen maken met verschillende beroepen, kunnen hierbij een deel van de oplossing zijn. Het is essentieel om te verzekeren dat zoveel mogelijk jongeren een erkende opleiding afwerken en te vermijden dat studenten de school vroegtijdig verlaten, eventueel via alternatieve trajecten.

De gefedereerde entiteiten hebben dan ook specifieke actieplannen uitgewerkt ter bestrijding van het vroegtijdig schoolverlaten. In dat kader heeft het BHG te kennen gegeven een schoolverzuimpreventieprogramma te ondersteunen voor 1,5 miljoen EUR per jaar. Door middel van dit programma wil het Gewest scholen van de 19 gemeenten stimuleren om absentieïsme, geweld en ongepast gedrag te bestrijden. Het Programma Preventie Schoolverzuim steunt lokale of intergemeentelijke projecten die de schoolverzuimpreventie bevorderen. De Duitstalige gemeenschap voert eveneens een aantal acties in, die betrekking hebben op het onderwijs en de beroepsopleiding om drop-out te vermijden. Dit omvat onder andere het invoeren van het project 'time-out' dat tot doel heeft de leerlingen van het middelbaar onderwijs die hun schoolactiviteiten onderbreken, opnieuw naar school laten gaan.

3.3. DE RESPONSIVITEIT VAN HET GEZONDHEIDSSYSTEEM VERSTERKEN

Er bestaat een rechtstreeks verband tussen armoede en (fysieke en geestelijke) gezondheidsproblemen bij kinderen en jongeren. Talrijke risicofactoren worden in verband gebracht met een verhoogde prevalentie van gezondheidsproblemen bij kinderen en jongeren. Deze risico's moeten in verband worden gebracht met het gezin en de gemeenschap.

Op federaal niveau zal er toegezien worden op de harmonisering met het nieuwe beleid dat beschreven is in de 'gemeenschappelijke verklaring voor de realisatie van netwerken en zorgcircuits in de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en jongeren', goedgekeurd door de Interministeriële Conferentie Volksgezondheid. Het nieuwe beleid geeft de voorrang aan intersectorale samenwerking. Dit betekent dat er aandacht besteed zal worden aan het creëren en ondersteunen van een netwerk met actoren binnen de gezondheidssector, de schoolomgeving, de sociale actie, etc.

In de federatie Wallonië-Brussel zal erop toegezien worden dat er meer aandacht komt voor de geestelijke gezondheid van de toekomstige moeder en het jonge kind in het kader van de projecten gezondheid-ouderschap (PSP).

Binnen het BHG worden de teams 'kinderen' en 'adolescenten' verder uitgebouwd binnen de diensten voor geestelijke gezondheidszorg. Op het vlak van de geestelijke gezondheid is het dankzij recente inspanningen mogelijk om een betere analyse te maken van de mechanismen die ongelijkheid veroorzaken, en daardoor het individuele investeringsproces in verschillende fasen van de levenscyclus te optimaliseren. De ontwikkelingsomstandigheden in de allerprilste jeugd zouden bijzonder bepalend zijn voor de mentale gezondheid, de competenties en de inzetbaarheid van individuen als ze volwassen zijn. In het kader van de zorgverstrekking op het gebied van mentale gezondheidszorg worden verscheidene teams voor kinderen en adolescenten ondersteund. Voorts worden de wijkgezondheidscentra ondersteund. Deze spelen een essentiële rol op het vlak van preventie bij kinderen en hun gezinnen. In de wijkgezondheidscentra is de huisarts de gezondheidsspecialist die zorgt voor de follow-up, de preventie, de verzorging en de behandeling van zieken van zijn gemeenschap, vanuit een langetermijnvisie op de gezondheid en het welzijn van diegenen die hem consulteren. Zijn zorgterrein is horizontaal, daar waar andere specialisten meer verticaal werken als het gaat om een welbepaald medisch probleem. De arts kent de historiek van zijn patiënt. Hij is het best geplaatst om zijn gezondheidstoestand te evalueren en de risicofactoren in te schatten.

De Duitstalige gemeenschap moderniseert en herstructureert de PMS-centra en de gezondheidscentra. De focus zal daarbij liggen op het ondersteunen van de kinderen van 0 tot drie jaar. Men kan zich echter wel vragen stellen bij de concrete implementatie aangezien de voorgestelde initiatieven enigszins vaag zijn.

Zowel de federale als de regionale maatregelen zullen normaliter een positief effect hebben op de verbetering en de betaalbaarheid van gezondheidszorg voor kwetsbare groepen. Toch worden er geen details gegeven over hun effectieve implementatie. In het licht van de besparingsmaatregelen werd anderzijds beslist om de uitgaven voor de gezondheidszorg te beperken 'om een duurzame groei in die sector te kunnen garanderen'. De groeinorm voor 2013 is beperkt tot 2% en 3% in 2014 (Schepers en Nicaise, 2012). Als gevolg hiervan blijft het onduidelijk in welke mate de verschillende initiatieven van de regering ook daadwerkelijk geïmplementeerd zullen kunnen worden. Daarboven is het nodig dat de federale regering het zorgverzekeringssysteem herziet om de kosten van de gezondheidszorg voor de kwetsbaarste gezinnen te kunnen drukken.

3.4. EEN ADEQUATE HUISVESTING EN LEEFOMGEVING VOORZIEN

Ook huisvesting is een belangrijke hefboom om kinderarmoede te beperken. De woonplaats van een kind beïnvloedt zijn speelruimte, zijn sociale integratie, zijn gezondheid en veiligheid, en de toegang tot kwaliteitsvolle diensten zoals kinderopvang, transport, onderwijs, etc. Gezien het belang van een goede huisvesting in de strijd tegen kinderarmoede bevat het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan ver-

scheidene initiatieven genomen door de gefedereerde entiteiten. Zo wil het Waalse gewest een verhuis- en huurtoelage toekennen aan ontvoogde minderjarigen. Verder wordt er een decreetwijziging voorgesteld zodat rekening wordt gehouden met de belangen van het kind bij de toekenning van een sociale woning. Verder is er ook de algemene bepaling waarbij gesteld wordt dat de toegang tot huisvesting vergemakkelijkt moet worden voor kwetsbare grote gezinnen. In het Vlaams Actieprogramma Kinderarmoede wordt gesteld dat in het kader van het recht op (sociale) huisvesting expliciet rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van kinderen. Dit is onder meer het geval bij de programmering van de sociale huisvesting, de huurprijsberekening sociale huur, de huurpremie, de renovatiepremie en de verbeterings- en aanpassingspremie. Verder zullen OCMW's expliciet rekening houden met de aanwezigheid van kinderen in het kader van de minimumlevering van aardgas. Aangezien de woonwagengebruikers een van de prioritaire doelgroepen zijn voor wat betreft het integratie- en armoedebeleid, werd ook aandacht besteed aan de omstandigheden waarin hun kinderen opgroeien. Zo wordt bij de (her)aanleg van woonwagenterreinen een kindvriendelijke omgeving als aandachtspunt meegenomen. Concreet zal men inspanningen doen om de woonwagenterreinen zo kindvriendelijk mogelijk te maken en om hier een omgeving van te maken die kinderen de nodige kansen geven om te spelen, zich te ontplooiën en te ontwikkelen.

Vooralsnog is er geen afdwingbaar recht op huisvesting in België. Dit wordt door een aantal stakeholders als een belangrijke beleidsprioriteit beschouwd – zeker voor gezinnen met kinderen. Er wordt dan wel opgemerkt dat een prioritair beleid voor jonge gezinnen niet ten koste mag gaan van andere kwetsbare groepen. Een ander probleem is dat het huidige socialehuisvestingsbeleid in België ruimtelijk te veel geconcentreerd is en bijgevolg gettovorming in de hand werkt. Een meer evenwichtige spreiding zou ook andere problemen zoals gesegregeerd onderwijs en criminaliteit kunnen tegengaan. Een gunstig neveneffect van het vergroten van het aanbod van sociale huisvesting is dat het de huurprijzen op de huurmarkt zal drukken. Dit maakt ze betaalbaarder voor gezinnen met een laag inkomen. Op de private markt zelf is er daarenboven nood aan een creatiever en flexibeler gebruik van de bestaande accommodatie. Onderbenutte huizen zouden meer intensief gebruikt kunnen worden door ouders met jonge kinderen door mobiliteit en flexibiliteit te stimuleren (Eeman en Nicaise, 2012).

3.5. DE KWALITEIT VAN DE GEZINSONDERSTEUNING EN ALTERNATIEVE OPVANG VERHOGEN

De (naaste) familie vormt voor veel jongeren de belangrijkste bron van steun. Van zodra er een zekere band is met hun ouders, oudere broers, zussen of andere familieleden, worden bepaalde moeilijkheden gemakkelijker overwonnen. Dit is waarschijnlijk een van de redenen waarom jongeren die tot hun 18e in een instelling verbleven, het meestal moeilijker hebben dan anderen. Een verblijf in een instelling

betekent immers vaak een sterke breuk met hun familie. Hulpverleners in instellingen trachten daarom vanuit de instelling de banden met de ouders te behouden, te creëren of te versterken. Het is heel belangrijk dat binnen bestaande maatregelen bijzondere aandacht gaat naar de banden met de familie en dat regelgeving de relatie met de familie niet verstoort. Zo is het problematisch dat voor gezinnen met kinderen, de leeftijdsdrempel van 18 jaar van (een van) hun kinderen voor een verandering in het leefloon van de ouders zorgt.

Onder de essentiële diensten voor arme kinderen is de bijzondere jeugdzorg ongetwijfeld een van de meest controversiële voorzieningen. Doorheen de jaren was de plaatsing van arme kinderen een wijdverspreide praktijk in België. Tot op heden gaat het vaak gepaard met heel wat spanningen en problemen. Een van de redenen voor de complexiteit en spanningen die dergelijke hulp teweegbrengen, is de systematische verwarring tussen een maatschappelijke en justitiële aanpak. Terwijl de bijzondere jeugdzorg initieel een vrijwillig karakter had en gericht was op het ondersteunen van gezinnen en kinderen in 'problematische opvoedingssituaties', werd het vrijwillige karakter van de 'steun' door de maatschappelijke diensten vaak geschonden (door onder andere gedwongen plaatsingen). Daarenboven was het verlenen van hulp vaak beperkt tot residentiële plaatsingen, die vaak als extreem traumatisch ervaren worden door zowel de ouders als de kinderen. De laatste decennia heeft semiresidentiële en vrijwillige opvang wel aan belang gewonnen, maar vaak leidde dit tot een stijging van de sociale controle over arme gezinnen. Hoewel de meeste hervormingen verondersteld werden het belang van het gezin centraal te stellen, voel(d)en veel ouders zich genegeerd wanneer maatregelen voor hun kinderen genomen werden (Frazer, Marlier en Nicaise, 2010).

Gezien de grote impact van het plaatsen van kinderen is het aan te bevelen dat het wettelijke kader wordt herzien teneinde de plaatsing van kinderen te voorkomen. In dat opzicht is het belangrijk om de gezinnen zo goed mogelijk te voorzien van sociale en financiële hulp zodat de ouders hun taak naar behoren kunnen vervullen. Als dit niet mogelijk is moet een plaatsing in een instelling de laatst mogelijke optie zijn. Verder is het nodig dat de beslissing tot het plaatsen van een kind op regelmatige basis opgevolgd en indien mogelijk herzien wordt. Trajecten en actieplannen die leiden tot een herstel van de familiebanden, moeten in dat opzicht ontwikkeld worden. Hiervoor is nood aan een gepaste begeleiding, ook nadat de kinderen zijn teruggekeerd naar hun familie.

4. BESPREKING VAN KINDERARMOEDE IN HET KADER VAN HET EUROPEES SEMESTER

Het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan is duidelijk op een Europese leest geschoeid. Zo vormen de drie actiedomeinen (toegang tot voldoende middelen, toegang tot diensten en kansen en actieve participatie) de strategische doelstellingen

van het plan. Zij worden via verschillende operationele doelstellingen met daaraan verbonden concrete acties nagestreefd. Dit is volledig naar analogie met de Europese aanbeveling ‘Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van ongelijkheid doorbreken’.

4.1. KINDERARMOEDE IN HET NATIONAAL HERVORMINGSPROGRAMMA

Elke lidstaat moet jaarlijks aan de Europese Unie aantonen hoe zij de Europese doelstellingen naar het nationale niveau vertaalt. De lidstaten rapporteren hierover in hun Nationaal hervormingsprogramma (NHP). In het Belgische nationaal hervormingsprogramma wordt de strijd tegen kinderarmoede als prioriteit naar voren geschoven.

In het NHP van 2012 werd het voornemen van de federale overheid om een plan ter bestrijding van kinderarmoede op te stellen, reeds aangekaart. In het NHP van 2013 werd dit plan aangekondigd voor juni. Ondertussen is het vermelde nationale kinderarmoedebestrijdingsplan het resultaat van dit “interfederale” samenwerkingsverband. Net zoals in het NHP van 2012 werd er in het NHP van 2013 een aparte sectie besteed aan maatregelen tegen kinderarmoede. Volgens de beleidsmakers is deze bijzondere aandacht voor de levensomstandigheden noodzakelijk gezien de stijgende evolutie van de proportie kinderen in armoede.

In het NHP van 2013 wordt verder uitvoerig aandacht besteed aan de initiatieven ter bestrijding van de kinderarmoede op lagere niveaus. Met de uitvoering van de zesde staatshervorming zullen de Gewesten en Gemeenschappen over meer tools beschikken om een eigen beleid te voeren. In het NHP worden de verschillende plannen en acties van de gefedereerde entiteiten besproken.

In het Sociaal Strategisch Rapport (SSR) kwam het thema kinderarmoede veel minder aan bod. Dit is logisch gezien dat dit document samen met het NHP moet gelezen worden. Desalniettemin bevatte de annex van het SSR een gedetailleerd overzicht van de evolutie van indicatoren.

Als besluit kan gesteld worden dat het thema kinderarmoede uitvoerig besproken is in de recente Nationale Hervormingsprogramma's. Daarbij werden zowel de federale als de regionale initiatieven vermeld.

4.2. SPECIFIEKE DOELEN VOOR DE VERMINDERING VAN KINDERARMOEDE

In het kader van de Europa 2020-strategie heeft de federale overheid het doel vooropgesteld om het aantal personen met een risico op armoede of sociale exclusie in 2020 te verminderen met 380.000 eenheden vergeleken met 2010. Volgens de laatste schattingen gebaseerd op de EU-SILC 2011-gegevens is het aantal eerder gestegen tot 457.000 eenheden.

Ondanks deze negatieve evolutie voerden de Belgische overheden geen ex-ante beoordeling uit van de sociale impact van de genomen initiatieven. Daarom moet de recente introductie van de zogenaamde armoedequickscan in Vlaanderen als voorbeeld dienen voor de andere beleidsniveaus. In het recent verschenen federale kinderarmoedebestrijdingsplan werd er verder geen melding gemaakt van concrete nieuwe doelen. Dit kan dan ook gezien worden als een gemiste kans.

In het Vlaams Actieprogramma Kinderarmoede heeft de Vlaamse overheid het doel vooropgesteld om het aandeel kinderen dat opgroeit in armoede, tegen 2020 te halveren. Concreet doelt de regio om de proportie kinderen die opgroeien in een arm gezin, tot 4% tegen 2020 terug te brengen. Momenteel schommelt dit percentage echter nog rond de 10%. In het BHG en het Waalse Gewest is kinderarmoede een van de transversale aandachtspunten, maar zijn er geen specifieke doelen vooropgesteld. De afwezigheid van specifieke targets m.b.t. kinderarmoede is naar verluidt ingegeven door de vrees dat het niet halen van dergelijke targets ook sancties zou kunnen uitlokken vanwege de EU.

4.3. MECHANISMEN TER OPVOLGING VAN HET BELEID

Een belangrijk monitoringinstrument in de strijd tegen (kinder)armoede is de Interfederale Armoedebaarometer, uitgegeven door de POD Maatschappelijke Integratie. De Armoedebaarometer laat ook toe om vergelijkingen te maken met de situatie in andere Europese landen. De Armoedebaarometer is gebaseerd op indicatoren die de verschillende facetten van armoede en sociale onzekerheid meten: inkomen en schulden, gezondheidszorg, werk, onderwijs, wonen, participatie en kinderarmoede. De interfederale Armoedebaarometer werd ontwikkeld in het kader van het Federaal Plan Armoedebestrijding. De selectie en opvolging van de indicatoren werden gecoördineerd door de werkgroep sociale indicatoren / Europa 2020 / sociale OMC (Armoedebaarometer Steunpunt Armoedebestrijding). In de strijd tegen kinderarmoede wordt naar analogie van de volwassenen de AROPE-indicator opgevolgd. Zodoende wordt met 1 indicator een zo ruim mogelijke problematiek gevat. De AROPE-indicator bestaat uit 3 subindicatoren: AROP, LWI en SMD.

Op het federale niveau zal daarenboven een scorebord aan het nationale kinderarmoedeplan gekoppeld worden teneinde de multidimensionaliteit van kinderarmoede op te volgen. Dit scorebord zal een set van indicatoren (waaronder de AROPE-indicator) opnemen voor elk van de drie prioritaire actiedomeinen. Deze indicatoren handelen over inkomen, relatie met de arbeidsmarkt, onderwijs, huisvesting en woonomgeving, participatie, gezondheid, materiele deprivatie, risicodrag enz. Het gebruik van kindgerichte indicatoren zal hierbij nagestreefd worden. Dit scorebord moet de analyse van de situatie met betrekking tot de kinderarmoede

in België mogelijk maken en een jaarlijkse stand van zaken van de situatie geven. Bovendien zal het gebruik van een scorebord de transparantie van de strijd tegen de kinderarmoede verhogen. Het scorebord zal binnen de interfederale armoedebarmeter ontwikkeld worden. Een dergelijk initiatief is zeker nodig, gegeven het feit dat het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan amper gekwantificeerde doelstellingen bevat.

Voor de opvolging van het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan zelf zal de beleidsmonitor die ontwikkeld werd voor het federale plan armoedebestrijding, gebruikt worden. Deze beleidsmonitor zal de beleidsmaatregelen inventariseren en op een coherente, dynamische en geïntegreerde manier opvolgen. De opvolging van het nationale kinderarmoedebestrijdingsplan zal tweemaal per jaar gebeuren. De Staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie en Armoedebestrijding zal deze opvolging coördineren en hierover rapporteren aan de Interministeriële Conferentie Integratie in de Samenleving via de Permanente Werkgroep Armoede. Deze werkgroep kan op basis van de resultaten van deze rapportering eventuele bijstellingen voorstellen. Elke bevoegde minister zal voor zijn/haar acties informatie over de opvolging bezorgen aan de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie en Armoedebestrijding.

In Vlaanderen definieert de Kansarmoede-index van Kind en Gezin hoeveel kinderen geboren werden in een arm gezin, op basis van zes criteria: beschikbaar inkomen, opleidingsniveau van de ouders, arbeidssituatie van de ouders, stimuleringsniveau, huisvesting en gezondheid. In de Federatie Wallonië-Brussel geeft de interactieve atlas van het Observatorium van de Kinderen en Jeugd een ruimtelijke verdeling van verschillende gegevens weer. In het BHG zorgt de welzijnsbarometer voor de opvolging van het beleid. Wel moet gezegd worden dat er weinig indicatoren specifiek gericht zijn op het in kaart brengen van de situatie van de kinderen.

Wat betreft de landenspecifieke aanbevelingen (CSR) voor België, kan gesteld worden dat de aanbevelingen slechts uitzonderlijk en indirect te maken hadden met kinderarmoede. Vooral de verstrenging van de regelgeving voor jonge werkzoekenden (met striktere voorwaarden voor een wachttuitkering) als antwoord op een eerdere landenspecifieke aanbeveling aan België, is in dat opzicht relevant – weliswaar in negatieve zin. Zoals eerder reeds aangehaald zijn deze jongvolwassen de ouders van morgen en is het bijgevolg belangrijk dat zij over voldoende (financiële) middelen beschikken.

5. DE MOBILISATIE VAN FINANCIËLE INSTRUMENTEN VAN DE EU

De Belgische arbeidsmarkt wordt gekenmerkt door een lage werkzaamheidsgraad. Een identificatie van kansengroepen op basis van de werkzaamheidsgraad geeft aan dat vrouwen, niet-Belgen, ouderen, laaggeschoolden en alleenstaande ouders ondervertegenwoordigd zijn op de arbeidsmarkt.

In de leeftijdsgroep van 25 tot 54 jaar is de werkzaamheidsgraad vergelijkbaar met het EU27-gemiddelde, voor de jongere (15-24 jaar) en oudere leeftijdscategorie (55-64 jaar) ligt deze veel lager. De lage werkzaamheidsgraad bij jongeren dient evenwel te worden genuanceerd door de leerplicht tot 18 jaar en een hoge participatiegraad aan het hoger onderwijs.

Op basis van een SWOT-analyse en de resultaten van de vorige programmeringsperiode werd het accent van de programmering 2007-2013 voor ESF-middelen onder de pijler Maatschappelijke Integratie dan ook gelegd op de mobilisatie van doelgroepen die momenteel ondervertegenwoordigd zijn op de arbeidsmarkt. Verder werd ook gestreefd naar een verbetering van de tewerkstellingskansen voor diverse groepen die gebruik maken van de diensten van de OCMW's. Die strategie sloot namelijk aan bij de prioriteiten van het ESF, met name het versterken van de sociale integratie van kansarmen met het oog op duurzame integratie in het arbeidsproces en bestrijding van alle vormen van discriminatie op de arbeidsmarkt. Bovendien werd aandacht besteed aan specifieke tussenkomsten die beter zijn afgestemd op de behoeften van bijstandsccliënten bij wie een lagere doeltreffendheid van de algemene activeringsmaatregelen wordt vastgesteld. Het gaat hierbij voornamelijk om jongeren van 18 tot 25 jaar, gezinshoofden van eenoudergezinnen, allochtonen en 45-plussers. Gezien het belang van werk om uit armoede te geraken, zijn dergelijke maatregelen ook relevant in het licht van de strijd tegen kinderarmoede. Verder zijn de kinderen in armoede ook oververtegenwoordigd in de doelgroepen (POD MI, 2006).

In het federale Operationeel Programma ESF voor de programmaperiode 2014-2020 zal, in lijn met de armoedetarget uit de Europa 2020-strategie, ingezet worden op het multidimensionale aspect van armoede en sociale uitsluiting. Er zal ruimte voorzien worden voor de OCMW's om innovatieve acties op te zetten met betrekking tot sociale activering voor OCMW-gerechtigden en hun kinderen. In dit kader zullen de OCMW's acties kunnen opzetten, ook voor jongeren en kinderen van OCMW-gerechtigden. Deze acties moeten de sociale inclusie van de doelgroep bevorderen en op die manier de kloof met de arbeidsmarkt verkleinen.

De Staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie en Armoedebestrijding pleit verder voor het voortzetten van het ROMED-programma van de Raad van Europa en de Europese Commissie in 2013-2014 in België. Bemiddeling is zeer belangrijk om de ongelijkheden waarmee Roma geconfronteerd worden weg te werken.

Het ROMED-programma heeft als doel Roma-bemiddelaars in gans Europa bijkomende opleiding te geven om hun vaardigheden te verdiepen en de kwaliteit van hun diensten te verhogen. Het bemiddelingsprogramma moet ertoe bijdragen dat ROMA-families en hun kinderen betere toegang krijgen tot diensten. Ondertussen is het ROMED II-programma gelanceerd. Dit programma focust op de Romagemeenschap en hun participatie in democratische bestuursinitiatieven door middel van bemiddeling. De tweede fase van het ROMED-programma zal zich dus simultaan richten op het vermogen van de Roma om deel te nemen enerzijds en het vermogen van de autoriteiten om een adequaat antwoord te bieden anderzijds.

In Vlaanderen wordt voorlopig geen beroep gedaan op Europese middelen in het kader van armoedebestrijding. Anderzijds wordt er binnen een werkgroep wel geïjverd voor meer aandacht voor (kinder)armoede in het (ontwerp van het) operationele programma voor 2014-2020 zoals voorbereid door het Vlaamse ESF-agentschap. Zo is er de betrachting om binnen het luik armoedebestrijding te ijveren voor meer aandacht voor kinderarmoedebestrijding, onder meer via kwalitatieve en toegankelijke voorzieningen en diensten voor werkenden, zoals kinderopvang en openbaar vervoer. Verder wordt ook benadrukt dat tewerkstelling combineerbaar moet zijn met het opvoeden van (jonge) kinderen. De juiste verdeelsleutels en dus ook de te verdelen bedragen over de verschillende investeringsprioriteiten maken momenteel het voorwerp uit van het politieke debat. Ook in Wallonië wordt tot nu toe nog geen beroep gedaan op ESF-middelen voor het bestrijden van kinderarmoede. Wel worden ook hier initiatieven genomen die voornamelijk gericht zijn op het bevorderen van de tewerkstelling bij bepaalde kansengroepen. Op die manier kan er dus wel een impact zijn op het leven van de kinderen van dergelijke gezinnen. Behalve het beroep op ESF-middelen bestaat er in het Waalse gewest het programma 'fruit en groenten op school' waarvoor een Waalse cofinanciering bestaat. Het programma bereikte 162.407 leerlingen tijdens het schooljaar 2011-2012 en werd gefinancierd door een eigen budget van 606.000 EUR enerzijds en 617.207 EUR aan Europese middelen anderzijds. In het BHG zijn het de OCMW's enerzijds en Actiris anderzijds die profiteren van de eerder vermelde projecten ter bevordering van de werkgelegenheid. Op het gebied van (kinder)armoedebestrijding zijn er echter hier ook geen concrete initiatieven die kunnen rekenen op middelen van de EU.

REFERENTIELIJST

- Belga, sp.a wil hogere kinderbijslag voor arme gezinnen, *Knack*, 29.06.2013.
- Belga, 100.000 ouders krijgen minder kindergeld, *De Standaard*, 07.08.2013.
- Cantillon, B., *Regionalisering kinderbijslag wordt moeilijke klus*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen, 2 p., 2013.
- De Boyser, K., Raeymaeckers, P. en Pannecoucke, I., *Jonge kinderen in armoede: een creatieve rol voor lokale besturen?*, Gent, Universiteit Gent, 6 p., 2011.
- Direction interdépartementale de la Cohésion sociale, *Plan de cohésion sociale des villes et communes de Wallonie*, Namen, Gouvernement wallon, 204 p., 2006.
- Eeman, L. en Nicaise, I., *Studio Kinderarmoede*, Leuven, HIVA-KU Leuven, 20 p., 2012.
- Frazer, H., Marlier, E. en Nicaise, I., *A social inclusion roadmap for Europe 2020*, Antwerp/Apeldoorn, Garant, 212 p., 2010.
- Fremault, C., “Europese top: Start van de “Jeugdgarantie” vanaf september in Brussel!” , 31.06.2013 [<http://www.fremault.irisnet.be/nieuwsberichten/31-06-2013-europese-top-start-van-de-jeugdgarantie-vanaf-september-in-brussel>].
- Interministeriële Conferentie Integratie in de Samenleving, *Nationaal Kinderarmoedebestrijdingsplan*, Brussel, POD Maatschappelijke Integratie, 55 p., 2013.
- Schepers, W. en Nicaise, I., *Assessment of the Implementation of the EC's Recommendation on Active Inclusion*, Leuven, HIVA-KU Leuven, 28 p., 2012.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, *Jongeren in transitie, volwassenen in wording*, Brussel, Brusselse Regering, 148 p., 2012.
- OESO, *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*, Parijs, OECD Publishing, 440 p., 2013.
- Peña-Casas, R. en Nicaise, I., *Assessment of progress towards the Europe 2020 objectives*, Leuven, HIVA-KU Leuven, 21 p., 2012.
- POD Maatschappelijke Integratie, *Operationeel Programma Doelstelling Regionaal Concurrentievermogen en Werkgelegenheid van de Federale Overheid*, Brussel, Federale Overheid, 83 p., 2006.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Armoedebarmeters, Brussel [<http://www.armoedebestrijding.be/armoedebarmeters.htm>].

Van Lancker, W. en Pintelon, O., Hoe sociaal wordt de regering Di Rupo I? *Samenleving en politiek*, 19(1), pp. 23-31, 2012 [<http://webhost.ua.ac.be/csb/index.php?q=node/3112>]

Vlaamse Regering, *Vlaams Actieplan Kinderrechten*, Brussel, Vlaamse Overheid, 59 p., 2011.

Vlaamse Regering, *Vlaams Actieprogramma Kinderarmoede*, Brussel, Vlaamse Overheid, 15 p., 2011.

INHOUDSTAFEL

INVESTEREN IN KINDEREN: DE VICIEUZE CIRKEL VAN ACHTERSTAND DOORBREKEN. DE UITVOERING VAN DE EU-AANBEVELING INZAKE STRIJD TEGEN KINDERARMOEDE IN BELGIE

INLEIDING EN SAMENVATTING	379
1. BEOORDELING VAN DE ALGEMENE AANPAK EN GOVERNANCE	381
2. TOEGANG TOT ADEQUATE MIDDELEN	385
2.1. PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT	385
2.2. HET VOORZIEN VAN EEN ADEQUATE LEVENSSANDAARD	389
3. TOEGANG TOT BETAALBARE KWALITEITSVOLLE DIENSTEN	391
3.1. OPVOEDING EN OPVANG IN DE VROEGE KINDERJAREN	391
3.2. DE CAPACITEIT VAN HET ONDERWIJS VERHOGEN	393
3.3. DE RESPONSIVITEIT VAN HET GEZONDHEIDSSYSTEEM VERSTERKEN	395
3.4. EEN ADEQUATE HUISVESTING EN LEEFOMGEVING VOORZIEN	396
3.5. DE KWALITEIT VAN DE GEZINSONDERSTEUNING EN ALTERNATIEVE OPVANG VERHOGEN	397
4. BESPREKING VAN KINDERARMOEDE IN HET KADER VAN HET EUROPEES SEMESTER	398
4.1. KINDERARMOEDE IN HET NATIONAAL HERVORMINGSPROGRAMMA	399
4.2. SPECIFIEKE DOELEN VOOR DE VERMINDERING VAN KINDERARMOEDE	399
4.3. MECHANISMEN TER OPVOLGING VAN HET BELEID	400
5. DE MOBILISATIE VAN FINANCIËLE INSTRUMENTEN VAN DE EU	402
REFERENTIELIJST	404